

**Қабылбек А., Сарсенова А.Е.**

*Халықаралық Тараз инновациялық институты, Қазақстан*

## **Аймақтық ресурстарды басқарудың ұйымдастырушылық негіздері**

Басқару қызметін жүзеге асырған кезде аймақтық саясат, оның ішінде экономикалық саясат жасалады, ол мемлекеттер аумағында өндірістік күштерді пайдалануға, еңбек пен табиғи ресурстарды ұтымды пайдалануға байланысты объективті талаптарды ескере отырып құрылады. Шетелдегідей Қазақстанда де аймақтық саясат орталық, аймақтық және жергілікті органдар жүзеге асыратын заңнамалық, әкімшілік, әлеуметтік-экономикалық және экологиялық шаралар кешенін қамтиды. Саясат дегеніміз - әктерлік шеберлікке деген қызығушылық. Аймақтық саясат - бұл қазіргі заманғы аймақтық процестердің сипатын ескеретін әдістер мен әдістер арқылы мемлекеттің мүдделерін аймақтарға қатысты және аймақтардың ішкі мүдделерін іске асыратын ниеттер мен шаралар жүйесі және осының барлығы негізінен аймақаралық және ішкі қатынастардың құрылымы. Көптеген ғалымдардың (Бахман М., Малов В., Гранберг А.) пікірінше, аймақтық саясатты ерекше деп санау керек. Елдің экономикалық, әлеуметтік, этносаяси және экологиялық дамуын кеңістіктік (аймақтық) аспектіде реттеу саласындағы мемлекеттік саясат [1].

Қазақстан Республикасындағы аймақтық саясат дегеніміз - бұл аймақтардың саяси, экономикалық және әлеуметтік дамуын бақылау үшін мемлекеттік органдардың мақсатты жүйесі, сондай-ақ оларды жүзеге асыру механизмі. Сонымен, «аймақтық саясат» ұғымы Қазақстан Республикасы Президентінің 1996 жылғы 3 шілдедегі Жарлығымен бекітілген «Қазақстан Республикасындағы аймақтық саясаттың негізгі ережелерінде» анықталған [2.].

Аймақтық саясаттың әртүрлі түрлерін ажыратады:

- міндеттерге сәйкес: аймақтардың даму деңгейлерін деңгейге келтіру, аймақтардағы әлеуметтік рөлдер ауқымын кеңейту, жергілікті ресурстарды тиімді пайдалану, аудандар арасындағы ынтымақтастық және т.б.;

- механизмге сәйкес: автоматты (формула бойынша тарату), проблемалық (арнайы бағдарламаларға сәйкес), мақсат (нақты аймақтарға сәйкес);

- арқылы: қаржылық (қолдау, жеңілдіктер, айыппұлдар және т.б.), әкімшілік (ведомстволар мен тыйым салулар), инфрақұрылымдық (жол құрылысы және т.б.);

- объектісі бойынша: экономиканың шектен тыс мамандануымен күресу; Аймақтар арасындағы бәсекелестікті шектеу, «аймақ-ел» қарама-қайшылығының айқындылығын азайту, «кедей» мен «бай» аймақтар арасындағы қарама-қайшылықтарды тегістеу және аймақтық билік, кәсіпкерлер, ұйымдар, азаматтар [3].

Қазіргі кездегі аймақтық саясаттың басты мақсаты - өндірісті тұрақтандыру, Қазақстанның әр аймағында экономикалық өсуді қалпына келтіру, осы негізде халықтың өмір сүру деңгейін арттыру және Қазақстан Республикасының позициясын нығайту үшін ғылыми-техникалық жағдайлар жасау. әлем.

Аймақтық саясаттың тізбектелген міндеттерін жүзеге асырудың негізгі шарттарының бірі болып мемлекет басшылығының, ақша-несиелік, салықтық, бюджеттік және қаржылық жүйелердің ортақтығымен анықталатын елдің экономикалық аймағының бірлігін қамтамасыз ету табылады. сонымен қатар негізгі институционалдық міндеттерді құрылымдардың келісілген дамуы.

Қазақстан аумағының Қазақстан Республикасының құрамдас бөліктеріне бөлінуі қоғамдық өмірдің барлық салаларын бір орталықтан басқару тиімді болмауына негізделген, өйткені ол жедел басқаруды жоғалтады. Қазіргі

уақытта Қазақстан Республикасында Қазақстан Республикасының құрамына кіретін 12,5 мыңға жуық муниципалитет бар. Олардың 400-і ғана өзін-өзі қамтамасыз етеді.

Жергілікті өзін-өзі басқару - Қазақстан демократиялық жүйесінің іргелі негіздерінің бірі, Қазақстан Республикасының конституциялық жүйесінің негіздерінің бірі. Бұл азаматтардың мүдделерін олардың белгілі бір аймақтағы ортақ болуына және өзара іс-қимылына негізделген қорғайды. Қазақстан Республикасы Конституциясының 3-бабында: «Халық өз билігін тікелей және мемлекеттік билік органдары мен жергілікті өзін-өзі басқару органдары арқылы жүзеге асырады» делінген. Бұл дегеніміз, жергілікті өзін-өзі басқаруда биліктің барлық белгілері бар және ең алдымен, оның шешімдері қоғамдастық тұрғындары үшін жауап береді [4].

Мемлекеттің ажырамас бөлігі ретінде, алайда жергілікті өзін-өзі басқару органдарында оны биліктен бөліп тұратын ерекшеліктер бар. Бұл ерекшеліктерді әйгілі орыс зерттеушісі Л.Велихов тамаша тұжырымдады, ол сол үкіметтің әлеуметтік табиғатынан туындаған мемлекеттік органдар арасындағы төрт негізгі айырмашылықты анықтады:

1. Мемлекеттік билікке қарсы өзін-өзі басқару – билік қабылданған заңдардың шеңберінде және негізінде бағынышты әрекет ету.

2. Өзін-өзі басқару ол жұмыс істейтін қоғамдық істердің бөлігі (оның құзыретінің тақырыбы) жақсы анықталған жағдайда ғана мүмкін болады. Сондықтан ол барлық деңгейлер бәріне қатысатын кеңестерден ерекшеленеді және тек орталық биліктің шешімі ғана түпкілікті болды.

3. Осы юрисдикция субъектілері бойынша өкілеттіктерді жүзеге асыру үшін жергілікті өзін-өзі басқарудың дербес бюджет және коммуналдық меншік түріндегі өзіндік ресурстары болуы керек.

4. Бұл билік халық өкілдерінің міндетті түрде қатысуын талап етеді, басқаша айтқанда, ол элективті сипатта болады.

Аймақтардағы және олардың құрамына кіретін муниципалитеттердегі әлеуметтік-экономикалық ахуал қазіргі кезде жергілікті мәселелерді шешудің орасан зор мүмкіндіктері болған кезде олар өте қанағаттанарлықсыз пайдаланылатындығын көрсетеді. Мұның басты себептерінің бірі - аймақтық билік органдарының жергілікті мәселелерді шешудің нақты рычагтарының жоқтығы, бұл тек мәлімделген құқықтар ғана емес, сонымен қатар нақты материалдық және қаржылық база. Демек, аймақтық басқарудың негізі - оның экономикалық базасы, ғимараттың өзі, оның негізгі мәні мен мақсаты - өмір сүру сапасы - әлі де аянышты күйде, оны жай заң нормаларын жариялау арқылы жеңуге болмайды, олардың көпшілігі сонымен қатар жеткіліксіз.

#### **Пайдаланылған әдебиеттер:**

1. Общая теория управления: Курс лекций. - М.: Российская академия наук, 2012;
2. Осадчая Г.И. Социальная сфера общества: методологические аспекты системного социального анализа / Г.И. Осадчая // Тезисы докл. междунар. конф. М.: изд-во МГСУ, 2010;
3. Основы Европейской хартии местного самоуправления. М., 2018;
4. Орлов А., Фирсова М. Об условиях разработки региональной экономической политики // Экономист, 2019, №12;